

TARD I TORT

Ferran Sanz Lou

A la inauguració, el passat 2 de novembre de 1993, de l'exposició del centenari del naixement d'Enric-C. Ricart, molts trobaren a faltar el catàleg, que, per diverses causes, no estava encara enllestit. Si bé a les inauguracions es fa molt difícil, per l'aglomeració de públic, recórrer amb deteniment una exposició, l'endemà o al cap d'uns dies, el catàleg esdevé una eina imprescindible per una visita acurada, però tingueren que passar molts dies, fins el 19 de desembre, per poder tenir-lo a les mans després d'un acte de presentació.

Per rumors i informacions diverses, se sabia que el catàleg no quedaria limitat a un llistat ordenat de les obres de l'exposició, sinó que seria quelcom més: una obra-catàleg. Això és, un llibre que contindria, a més del catàleg pròpiament dit, enriquit amb abundantíssimes il·lustracions, una part substancial dedicada a l'estudi de Ricart i la seva obra, firmat per Maria Lluïsa Borràs, que prometia importants novetats i, fins i tot, una nova visió del Ricart pintor.

Aquestes expectatives semblaren i semblen confirmar-se en una primera fullejada. El format del llibre és agradable, fa de bon manejar, el paper és de gran qualitat, la lletra clara i molt llegible, amb blancs abundants i nombrosíssimes il·lustracions. Ja es veu però, a primer cop d'ull, que les reproduccions de les pintures han quedat amb els tons dels colors molt pujats, falsejant massa els originals. Una llàstima!

El sumari de l'obra-catàleg està dividit en tres parts. La primera consta de sis capítols, però sense un títol genèric que orienti al lector sobre la naturalesa d'aquest conjunt. La segona, titulada "Les obres de l'exposició", és la més extensa, més de 100 pàgines; té tres parts: "Pintura", "Dibuix" i, no pas "Xilografies", sinó "Ricart, xilògraf". La tercera, "Apèndixs", fa referència a "Exposicions" i a una "Bibliografia" sense especificar. A nivell de sumari sorprèn la manca d'indicació del tan esperat catàleg de l'exposició.

• • •

La primera part, atribuïble a Maria Lluïsa Borràs per figurar a la portada (no a la coberta) com l'autora de tot, sembla correspondre, al menys en part, a l'anunciat i novador estudi sobre Ricart. De fet però són només 24 pàgines, ja que el gruix correspon a un anecdotari.

El breu estudi està dedicat completament al Ricart pintor i dibuixant, excloent incomprendiblement qualsevol referència directa al gravador (el títol del llibre és "Enric C. Ricart, de la pintura al gravat"). El més sorprenent però, és la manca quasi total de referències bibliogràfiques o documentals (les poques que hi ha són incompletes), la qual cosa fa del text més un discurs que no pas un estudi.

Reembres, núm. 3. Any 1993. Pàgs. 15-21.

El primer capítol, titulat “Ricart, pintor”, deixant a banda l’intent de justificar el perquè no s’estudia el Ricart gravador, és la història d’un fracàs. Mostra la trista història d’un home que per damunt de tot volia ser pintor i que anà perdent batalla rera batalla fins a perdre la guerra. Aquesta desoladora visió del Ricart pintor tothom ja la coneixia i a l’hora de commemorar el centenari del seu naixement, sinó de mal gust, és poc delicat retreure-la a canvi de res. En els capítols següents l’autora intenta esmenar la plana, i en aquest sentit cal destacar la importància que dóna al Ricart dibuixant, considerant el seus dibuixos superiors als de Miró dels primers anys, però el mal ja està fet, i el torna ha fer continuant insistint, com altres autors¹, en presentar el Ricart dels anys cinquanta com un home reaccionari, clos en si mateix i allunyat de tot i de tothom (pàg. 24). Si bé és cert que Ricart es reclougé voluntàriament a Vilanova en els seus anys de maduresa, no per això deixà mai d’interessar-se pel món de l’art i pels nous corrents artístics, com bé ho palesen moltes de les cartes que escrigué a Josep F. Ràfols². Ningú negarà que Ricart sempre restà obert a qualsevol requeriment que li feu Vilanova, fins i tot per introduir i impulsar les noves tendències artístiques en la vida cultural de la població³. No es pot parcel·lar la vida creativa de Ricart. La seva producció s’ha d’abordar globalment, i sempre tenint molt clar que, malgrat ell mateix, per damunt de tot era gravador. Contràriament, només s’aconsegueix la distorsió de l’artista.

A part de lloances de l’excel·lent dibuixant que era Ricart, aquest estudi sobre els seus dibuixos i pintures no aporta cap més novetat, ni cap més conclusió que la que es desprèn del primer capítol, i sí, en canvi, alguns errors difícils de comprendre. Així, per posar un dels molts exemples, quan es refereix al **Retrat de Joan Miró**, escriu: “... en el fet que no pinti el 57 que duu al coll de l’uniforme ni tampoc els botons, sinó que els substitueix per dues xifres de metall i per botons de debò” (pàg. 18). Tothom sap, per anecdòtic, i tothom pot comprovar que els botons foren pintats directament damunt la tela amb purpurina, tal com el propi Ricart explica en les seves memòries⁴.

•••

L’anecdolari, tot i que certament recull anècdotes, és més aviat una cronologia de Ricart capriciosa i incompleta (manquen els anys 1919 i 1927), basada, pel que es dedueix del contingut (en lloc s’indica de forma clara) en textos del propi artista.

En aquest apartat la manca de rigor s’accentua i supera la dels anteriors capítols. Les referències bibliogràfiques o documentals desapareixen del tot i els textos transcrits del propi Ricart quasi mai se sap exactament d’on provenen, si de les “Memòries”, si de les “Kodak” o si d’altres fonts, augmentant encara més el desconcert del lector quan després d’indicar a l’apartat de l’any 1922, erròniament, que el dietari “Kodak” acaba l’any 1928 (pàg. 38), comença l’any 1929 escrivint que Ricart segueix fent anotacions als quaderns “Kodak” (pàg. 44). L’ordre cronològic s’altera apareixent l’any 1949 a continuació de 1944 i abans de 1945-1960.

En aquest anecdolari augmenten les imprecisions i augmenten els errors, a vegades, fins i tot, agafadets de la mà.

Un bon exemple és que a la pàgina 49 data erròniament els gravats per l'obra "Anthony and Cleopatra" l'any 1936, mentre que en l'apartat "Gravats exposats", difícil de trobar perquè no consta en el sumari, la data que figura en els àlbums de proves és 1937 (pàg. 157), però, a més, en la mateixa pàgina 49, al costat del text que diu 1936, hi ha una reproducció del frontispici de dita obra on consta com any d'edició del llibre 1939; un veritable trencaclosques.

Pel que fa als errors puntuals, uns quants a tall d'exemple. Data els gravats del "Quixot" l'any 1926 quan consten en l'àlbums de proves com fets l'any 1933⁵. Data una fotografia de Ricart en el seu taller l'any 1925 (pàg. 41), quan el quadre que hi ha al fons de la fotografia damunt d'un cavallet (**El circ**) fou pintat segons les "Kodak" l'any 1929⁶.

Hi ha també llacunes i desconeixements. Una bona llacuna és que a l'any 1940 no es troba consignada la mort de Joaquim Mir, fet que Ricart no podia deixar de recollir en les "Kodak"⁷. Un desconeixement és donar per bo un article aparegut a "Revista de Arte Decorativo" (pàg. 41 i 42), quan aquesta publicació no va existir, fet confirmat pel propi Ricart a les "Kodak"⁸.

Hi ha també errors d'importància; alguns falsegen, fins i tot, la personalitat de Ricart. Per exemple, a la pàgina 37 es llegeix textualment: "*A la Leicester Gallery veu l'única exposició de Picasso de tota la seva vida*". Això és totalment fals. Precisament, Ricart escriu una de les pàgines més belles de les "Kodak" comentant una exposició de Picasso que va veure l'any 1924 a la Galeria Paul Rosenberg de París⁹. A més, les pròpies "Kodak" demostren que Ricart va contemplar a París força obra de Picasso. De fet, l'interès de Ricart per l'obra picassiana, data, si no d'abans, de l'època de l'Agrupació Courbet¹⁰, i li durà al menys fins pocs dies abans de morir¹¹. Aquest error, que dóna a entendre un quasi total desinterès de Ricart per Picasso, conjuntament amb el ja esmentat de la pàgina 24, coronat per la frase "*Ni tan sols fa esment mai de l'art abstracte*", reforcen la falsa imatge d'un Ricart reaccionari i totalment conservador en matèria d'art, cosa que, com s'ha dit abans, és totalment falsa¹².

D'aquest "Anecdotari" tan carregat d'anècdotes pròpies, molt més se'n podria dir, però més val deixar-ho córrer per no desencisar més al lector. Només apuntar una contradicció formal entre el sumari i el text. Aquest capítol "Anecdotari" entra en text com un darrer apartat del capítol "L'obra d'Enric C. Ricart", ja que no guarda el marge superior dels restants capítols, mentre que en el sumari "Anecdotari" és tota una part o capítol.

• • •

La segona part del llibre, "Les obres de l'exposició", dividida en tres capítols, "Pintura", "Dibuix" i "Ricart, xilògraf", a cop d'ull i atès que en lloc més hi ha cap catàleg, sembla ser el catàleg, però no és ben bé un catàleg.

És tot un seguit d'il·lustracions amb el seu corresponen peu, sense preàmbul ni instruccions de maneig. Aquestes il·lustracions reproduïen totes les pintures i dibuixos exposats, però, sorprenentment, també dues pintures no exposades, **La**

màscara i l'ocell de paper (pàg. 88), i **Terrats de Vilanova** (pàg. 129), i un dibuix acolorit, **Dona amb vestit vermell suspesa per la boca** (pàg. 114); consten en el llibre, però no figuren en l'exposició i, per tant, no cal que ningú s'esforci en cercar-les, perquè no les trobarà.

No es pot dir que les fotografies dels dos conjunts, pintura i dibuix, per molt identificades i caracteritzades que en particular es trobin, constitueixin el catàleg de les obres de l'exposició. No és tan sols per incloure més obres de les exposades, sinó també, i sobretot, perquè no segueixen cap ordre racional: ni cronològic, ni temàtic, ni estilístic, ni de col·locació. A aquesta manca d'ordenació cal afegir la manca de numeració de les obres reproduïdes, una manca de numeració que sembla un encert davant del desencert de no haver atorgat ni número ni ordre a les pintures i dibuixos de la pròpia exposició. A més, el títol del capítol "Pintura", entra en contradicció amb el seu contingut, ja que també inclou dibuixos. Això es podria mirar de justificar dient que aquests dibuixos, a l'Exposició, es mostren a les sales dedicades a pintura, si no fos perquè en aquest mateix capítol s'inclou un dibuix que es troba a les sales dedicades exclusivament al dibuix, acolorit o no.

Aquesta part tan esplèndida pel que fa a reproduccions de pintures i dibuixos (fins i tot, com ja s'ha dit, reproduïx obres no exposades), és del tot avara pel que fa als gravats, no en reproduïx cap, i això que hi ha un apartat, ocultat en el sumari, titulat "Gravats exposats". Bé podria ser la catalogació dels mateixos, si no fos per la manca de numeració, que dificulta en molt la localització de les peces referenciades i invalida quasi del tot el treball fet. Per altra banda, no s'explica perquè títols de gravats figuren amb lletra negreta i altres no. Petits detalls que ajuden a augmentar el desconcert que produeix el llibre.

Pel que fa al contingut, el capítol "Pintura" d'això que vol ser el catàleg, tampoc se'n lliura d'errors i imprecisions. Així, el quadre **Masia Cabanyes**, es troba datat pels vols de 1956, quan en la reproducció del mateix es veu clarament que Ricart el signà el 1920. A l'aquarel·la reproduïda a la pàgina 103 se li assigna, no se sap ben bé perquè, el títol **Fira de Reis** en lloc de "Fira"; no cal corre el risc que les persones grans diguin que no recorden una fira per Reis, ni abans ni després de la guerra, a la Rambla Principal de Vilanova.

Moltes de les reproduccions que omplen aquest capítol van acompanyades d'un breu comentari, on se segueixen trobant errors i imprecisions. Bastaran, per exemple, tres.

El primer comentari, que és el que acomboia el **Retrat de Joan Miró** (pàg. 57), repeteix l'error dels botons, però ara va més enllà: a més de ser botons de debò, són metàl·lics.

No queda prou justificat el canvi de data de la pintura **Coses** (pàg. 80), el quadre emblema de l'exposició; és datada l'any 1926, quan en la més recent bibliografia consta com "c. 1920"¹³. El fet que estigués d'actualitat l'any 1926 (reproducció a "L'amic de les Arts", crítica de Sebastià Gasch, bescanvi amb Prats per barrets), no vol dir que fos feta aquell mateix any, sobretot si és té en compte que passada l'empenta de les primeres exposicions, sembla que Ricart es movia més pel

desig de quedar bé que no pas per la necessitat de mostrar l'obra més recent. Així, a l'exposició d'art català, celebrada aquell mateix any a Madrid, concorregué amb dues pintures de l'any 1918, **El porxo i Crisantems**. Tot fa pensar que l'actualitat de **Coses** fou motivada per l'exposició de Can Dalmau celebrada aquell any, 1926, on Ricart a més de **Coses** també presentà **La soperà** que pertanyia a la seva anterior època fauvista, segons constata Sebastià Gasch¹⁴. **Coses** tant pot ser de 1920 com de 1926 com d'un altre any, però aquells que la dataren l'any 1920, tingueren la precaució d'incloure la "c" de "circa".

Amb la frase "*L'any 1926 Ricart va enllestir 18 bodegons per a exposar-los a la Sala Gran de Can Parés...*" (pàg. 84) s'indueix a creure que Ricart l'any 1926 va exposar 18 bodegons a la Sala Gran de Can Parés. Potser sí que el 1926 Ricart n'enllestí 18 de bodegons, però el cas és que n'exposà 19, com deixà escrit ell mateix a les "Kodak": "*Repàs, cop d'ull, als 19 bodegons a punt d'exposar. Serà l'exposició més uniforme que s'haurà fet a Barcelona. 19 germanes vestides iguals i igual de mides*"¹⁵. Tot seguit, s'afirma, sense especificar-les, que sis d'aquelles obres es troben a l'Exposició. Si és que hi són, estan molt mal caracteritzades tant en el llibre com en l'exposició, puix no hi ha indicat cap bodegó del 1926 a l'oli sobre paper Canson, tècnica i suport que emprà Ricart, segons Sebastià Gasch¹⁶, per fer aquestes obres. Independentment d'això, és una llàstima que no s'indiqui quines són aquestes sis pintures, puix com a molt, i amb dubtes, només n'hi ha quatre. Per una banda, el llibre i l'exposició recullen tres natures mortes del 1926 pintades sobre cartró i una altra, també sobre cartró, datada com probable del 1926, i per l'altra, a les "Kodak" es pot llegir, amb data del 17 de novembre de 1926, com Ricart enllestí les obres que anaven a l'Exposició de Can Parés: "*Encartonats tots els papers per a l'exposició del 30. Són tanmateix 19*". Si Ricart enganxà els 19 papers Canson sobre 19 cartrons, és quasi segur que **Natura morta del setrill** i **Natura morta de les estovalles a carreus vermells**, que amiden 50x65 cm (pàg. 85), pertanyen a les obres exposades a Can Parés; **Natura morta (Síndria i dos càntirs)** (pàg. 87), per la similitud de mides, 47x64 cm, es probable que també en formés part; més difícil és enquibir-hi **Natura morta de les fruites i l'ampolla** (pàg. 84), tant per les mides, 42x52 cm, com per la manca de data del quadre. Per tant, i amb molta concessió, és pot parlar de quatre pintures de l'Exposició dels Queviures, no de sis.

No tot són errors en aquests comentaris, també hi ha quelcom de positiu, encara que estigui fora de lloc. Es fa observar que l'obra pictòrica de Ricart segueix un procés cíclic, que al final retorna als inicis (pàg. 125 i 128). Això, ben exposat i raonat, ben bé podia haver estat la conclusió de la primera part.

El capítol "Dibuix", en estar mancat de comentaris també està mancat d'errors. Malgrat tot, sorprèn trobar un retrat de Charles Szymanowski datat l'any 1928 (pàg. 149). Sense cap explicació costa de creure que Szymanowski vingués a Catalunya l'any 1928. És que és el retrat d'un altre?

L'últim capítol d'aquesta segona part és el més difícil d'encaixar a l'obra; a tot arreu fa nosa. A la primera part, a l'estudi sobre Ricart, no hi pot anar perquè només tracta de pintura i dibuix; en aquesta segona, un text en un pseudo-catàleg

tampoc s'ajusta massa; potser la tercera, "Apèndixs", fora l'encertada, però relegar l'estudi xilogràfic, malgrat que només té tres pàgines, a l'apèndix, pot semblar poc polit, i més, si és té en compte el títol de l'exposició, "Enric C. Ricart, de la pintura al gravat". Curiosament, en aquestes tres pàgines s'hi troba el major encert de tota l'obra: "A la llum de la darrereria del segle XX, Enric C. Ricart es perfila sens dubte com un artista extraordinari de la xilografia reconegut arreu, però, a més, com un fabulós comunicador i, encara, com un dissenyador gràfic de primer ordre que va fer avançar un bon tros el disseny gràfic del seu temps" (pàg. 154). Llàstima que l'autor no s'hagués estès més en aquesta línia.

• • •

Els "Apèndixs", dos, són breus i breu serà el comentari. En el primer, titulat "Exposicions", se suposen de Ricart i no se sap si individuals o col·lectives, hi manquen el gravats; només recull les pintures i els dibuixos, hi ha errors de contingut i tipogràfics...

Pel que fa al segon, "Bibliografia (textos sobre pintura i dibuix)", poca cosa és pot dir, puix no queda clar si la bibliografia és general, específica, total, parcial, l'emprada en el llibre, l'emprada en l'exposició...

Per concloure, cal dir que l'obra està totalment descompensada, no respon ni al títol de l'exposició ni al del llibre, que és el mateix. Pot fer força bonic en una llibreria, es poden contemplar les il·lustracions, això sí, malfiant-se dels colors, i que cap estudiós de Ricart l'agafi com bibliografia base, perquè tindrà molts mals de cap i es veurà abocat al fracàs.

Notes

¹ Planas, Maria Rosa: *Enric-Cristòfol Ricart. Gravador del Noucentisme*. Biblioteca de Catalunya. Barcelona, 1988.

² «Vaig despedir-me'n abans que tu de la Bienal. A la Bienal (del Parc) cada cop hi trobava cosa pitjor i no precisament abstracta, que si vols que et sigui franc prefereixo això a l'altra pintura, la figurativa, quan n'hi ha tanta i de tan dolenta». Carta de Ricart a Ràfols, datada a Vilanova i la Geltrú el 8-I-1956.

³ «Vaig parlar amb Àngel Marçà l'altre dia a El Correo Catalán i va dir-me que sí, que si armàvem allò d'unes conferències amb polèmica, sobre art nou i avisant-lo

amb temps vindria a Vilanova». Carta de Ricart a Ràfols, datada V. i G. 5-II-1956.

⁴ Ricart, Enric-C.: *Memòries*, (manuscrit), pàg. 46. Biblioteca-Museu Balaguer (Vilanova i la Geltrú).

⁵ Àlbum de proves I, 99 i 99v. Biblioteca-Museu Balaguer.

⁶ «*Treball metòdic i continuat en la composició "Circ eqüestre". Llums de púrpura. Carmesí, blanc, or... Cortinatges suspesos, serrells i borles molt 1880...*». Kodak VI, 4-III-1929. Biblioteca-Museu Balaguer.

Aquesta pintura de Ricart, molt poc vista, està reproduïda en el número 2, pàg. 33

(any 1993) de la publicació periòdica vilanovina Reembres.

⁷ «Avui, diada de N^a Sra. de Montserrat ha mort a Barcelona “el pintor de Montserrat”, Joaquim Mir». Kodak VI, 27-IV-1940. Biblioteca-Museu Balaguer.

⁸ «Enguelade a en Martí Torrents per un articlet que ha publicat fent brometa - segons sembla- amb la qüestió del “Foment”. Li dic que no estic disposat a fer el ximple i que no veig la necessitat que ens prenguin per tals.

“Una obra artística extraordinària. Alguns periòdicos de la capital al ocupar-se del proyecto en vías de realización de decoración mural del Salón-café del Fomento, por los pintores señores Mir, Cabanyes, Torrents y Ricart conceden al asunto una gran trascendencia artística. Especialmente la “Revista de Arte Decorativo” (que no existeix) en un escrito hace resaltar la sorprendente coincidencia (gros!!) de haber podido reunirse en un mismo local las pinturas de firmas tan significadas del momento renovador artístico catalán (!!!)...”». Kodak III, 17-I-1925. Biblioteca-Museu Balaguer.

Per més informació sobre aquesta qüestió, vegeu, de Sanz Lou, Ferran: *Ricart i el Cafè Foment*. Primera Edició, (3) 21/26 (1988).

⁹ «Picasso chez Rosemberg.

Disposats -és clar- a conèixer quina se'n ha pensat de nova. Dos grans arlequins...». Kodak III, 3-IV-1924. Biblioteca-Museu Balaguer.

¹⁰ «*Fou als dies, ja llunyans, de l'efímera Agrupació Courbet que Joan Miró, Enric-*

C. Ricart, Josep de Togores i l'autor d'aquestes ratlles es personaren al domicili de la mare de Picasso a Barcelona - aleshores al carrer de la Mercè- adelerats de conèixer les produccions d'aquest artista únic...». Ràfols, Josep-F.: *En torn d'unes obres d'art desaparegudes. Picasso*. El Matí, 15 de maig de 1930.

¹¹ «*A Can Gaspar vaig trobar-hi l'editor Gustau Gili II que acabava d'endegar la taula-vitrina amb les planxes inutilitzades de Picasso per a l'edició de la “Tauromaquia” que l'autor regala al Museu de B[arcelona]...Reprenc aquesta el 21 que és mitja festa per a mi i total per a molts...En lloc d'anar avui a la tarda a Barcelona hi hauré d'anar demà perquè em fa por de trobar el tren massa ple de gent que avui ho aprofita per a anar de compres a ciutat, aprofitant que allà no és festa... Treuré el nas altre cop a la plaça de toros de Picasso...»*. Carta de Ricart a Ràfols, datada el 4-I-1960.

¹² Sobre aquesta qüestió és molt temptador estendre's-hi, però cal renunciar-hi per merèixer un estudi totalment a part.

¹³ *Homenatge a Barcelona. La ciutat i les seves arts, 1888-1936*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1987. Pàg. 201. *Avantguardes a Catalunya, 1906-1939*. Fundació Caixa de Catalunya. Barcelona, 1992. Pàg. 339.

¹⁴ Gasch, Sebastià: *De galeria en galeria. L'amic de les arts*”, (8) 6 (desembre 1926).

¹⁵ Kodak V, 17-X-1926. Biblioteca-Museu Balaguer.

¹⁶ Gasch, Sebastià: *De galeria en galeria. L'amic de les Arts*, (9) 12 (desembre 1926).